

УДК 94:323.281:271.4(477)-722.5"1944/1947"

DOI: 10.24919/2312-2595.6/48.228500

Микола ГАЛІВ

доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (halivm@yahoo.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/F-3855-2018>

Анна ОГАР

кандидатка філологічних наук, старша викладачка кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (annaogar@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4917-8008>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1955395/anna-ohar/>

Бібліографічний опис статті: Галів, М., & Огар, А. (2021).

Радянські репресії проти духовенства Греко-католицької церкви у 1944–1947 рр. (на прикладі біографії о. Івана Котіва). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 6/48, 319–341. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228500>.

РАДЯНСЬКІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ ДУХОВЕНСТВА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У 1944–1947 рр. (НА ПРИКЛАДІ БІОГРАФІЇ о. ІВАНА КОТІВА)

***Анотація.** У статті на основі просопографічного підходу й аналізу біографії о. Івана Котіва досліджено форми і методи радянських репресій проти греко-католицького духовенства. **Мета статті** – на прикладі взаємин радянських спецорганів з о. Іваном Котівим проаналізувати і висвітлити репресивну діяльність*

© Микола Галів, Анна Огар, 2021

проти Греко-католицької церкви у 1944–1947 рр. **Методологія дослідження** спирається на просопографічний підхід, принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, застосування загальнонаукових (дедукція, індукція, аналіз, синтез, узагальнення) та спеціальних історичних (історико-генетичного, історико-системного, історико-типологічного) методів. **Новизна дослідження** полягає у тому, що вперше в українській історичній науці здійснено спробу висвітлити репресивну діяльність радянських властей проти греко-католицького духовенства крізь призму просопографічного аналізу діяльності о. Івана Котіва, одного з неформальних лідерів греко-католицького духовенства в умовах ліквідації ГКЦ. **Висновки.** Отже, на прикладі взаємин радянських спецорганів із о. Іваном Котівим проаналізовано і висвітлено репресивну діяльність проти ГКЦ у 1944–1946 рр. На нашу думку репресивну політику радянських властей щодо духовенства ГКЦ впродовж окресленого періоду можна поділити на декілька етапів: 1) етап «м'якого тиску» (серпень 1944 – березень 1945 р.), який характеризувався ретельним вивченням і аналізом внутрішнього становища ГКЦ, особистісних рис провідних діячів серед греко-католицького духовенства, поступовою пропагандистською й агентурною підготовкою приєднання унійної Церкви до РПЦ, поширенням відповідної риторики індивідуально, а також через засоби масової інформації та вивчення реакції духовенства на таку ідею; 2) етап організаційно-репресивного тиску (квітень 1945 – березень 1946 рр.), котрий позначився арештами керівників ГКЦ, створенням і діяльністю ЦПГ, нейтралізацією спроб опозиції на чолі з К. Шептицьким та І. Котівим протидіяти спецоперації з «возз'єднання» церков; 3) етап тотальних репресій проти духовенства, яке не визнало рішень Львівського псевдособору (березень 1946 – травень 1947 рр.). Власне, усі ці етапи доволі чітко простежуються у взаєминах о. І. Котіва з радянськими органами влади, а відтак його діяльність у досліджуваній період є доволі репрезентативною і просопографічно релевантною для розуміння складності становища ГКЦ в умовах відновлення радянського тоталітарного режиму на західноукраїнських землях у перші повоєнні роки.

Ключові слова: репресії; Греко-католицька церква; духовенство; Іван Котів; Андрей Шептицький; Йосиф Сліпий; Климент Шептицький; Сергій Даниленко-Карін.

Mykola HALIV

PhD hab. (Education), Professor, Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (halivm@yahoo.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/F-3855-2018>

Anna OHAR

PhD (Philology), Senior Lecturer, Department of Philological Sciences and Techniques of Teaching in Elementary School, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (annaogar@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4917-8008>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1955395/anna-ohar/>

To cite this article: Haliv, M., & Ohar, A. (2021). Radianski represii proty dukhovenstva Hreko-katolytskoi tserkvy u 1944–1947 rr. (na prykladi biohrafii o. Ivana Kotiva) [Soviet repressions against the clerge of the Greek Catholic Church in 1944–1947 (on the example of Fr. Ivan Kotiv’s biography)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 6/48, 319–341. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228500> [in Ukrainian].

**SOVIET REPRESSIONS AGAINST THE CLERGE
OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH IN 1944–1947
(ON THE EXAMPLE OF FR. IVAN KOTIV’S BIOGRAPHY)**

Summary. Based on the prosopographic approach and analysis of the Fr. Ivan Kotiv biography the article studies the forms and methods of Soviet repressions against the Greek Catholic clergy. **The purpose of the article** is on the example of the relations of the Soviet special bodies with Fr. Ivan Kotiv to analyze and cover the repressive activities against the Greek Catholic Church in 1944–1947. **The research methodology** is based on prosopographic approach, principles of historicism, scientific, authorial objectivity, application of general scientific (deduction, induction, analysis, synthesis, generalization) and special historical (historical-genetic, historical-systemic, historical-

typological) methods. **The novelty of the study** is that for the first time in Ukrainian historical science an attempt has been made to shed light on the repressive activities of the Soviet authorities against the Greek Catholic clergy through the prism of a prosographic analysis of the activities of Fr. Ivan Kotiv, one of the informal leaders of the Greek Catholic clergy in the liquidation of the GCC. **The Conclusions.** Thus, on the example of the relations of the Soviet special bodies with Fr. Ivan Kotiv analyzed and covered the repressive activities against the GCC in 1944–1946. In our opinion, the repressive policy of the Soviet authorities towards the clergy of the GCC during the outlined period can be divided into several stages: 1) stage of "soft pressure" (August 1944 – March 1945), which was characterized by careful study and analysis of the internal situation of the GCC, personality traits of leading figures among the Greek Catholic clergy, gradual propaganda and intelligence training of the Union Church to join the ROC, dissemination of rhetoric individually and through the media and study the clergy the idea; 2) the stage of organizational and repressive pressure (April 1945 – March 1946), which was marked by the arrests of the top of the GCC, the creation and operation of the CIG, neutralization of opposition attempts led by K. Sheptytsky and I. Kotiv to conduct special operations to "reunite" churches; 3) the stage of total repressions against the clergy, which did not recognize the decisions of the Lviv Pseudo-Council (March 1946 – May 1947). In fact, all these stages are quite clearly traced in the relationship of Fr. I. Kotiv with the Soviet authorities, and thus his activity in the period under study is quite representative and prosopographically relevant for understanding the complexity of the GCC in the restoration of the Soviet totalitarian regime in the Western Ukraine in the first postwar years.

Key words: repressions; Greek Catholic Church; clergy; Ivan Kotiv; Andrei Sheptytsky; Joseph the Blind; Clementiy Sheptytsky; Serhiy Danylenko-Karin.

Постановка проблеми. Після звільнення західноукраїнських земель від нацистської окупації (1944) радянські власті розпочали масштабний тиск на Греко-католицьку церкву (далі – ГКЦ). Репресивна діяльність радянських спецорганів (НКВС-МВС, НКДБ-МДБ) характеризувалася системністю і водночас «індивідуальним підходом» до активних і впливових представників греко-католицького духовенства. Серед них важливою постаттю був о. Іван Котів – радник митрополичого ординаріату, особистий секретар митрополита Андрея Шептицького, соратник архімандрита Климентія

Шептицького, разом з яким виступив за збереження ГКЦ у перші післявоєнні роки. Вважаємо, що заходи радянських спецорганів проти о. Івана Котіва були одними з ключових у довгому і складному ланцюжку операції з ліквідації ГКЦ, а тому потребують окремого висвітлення.

Аналіз останніх досліджень. Окреслюючи біографію священика, ми використали віднайдені нами в Центральному державному історичному архіві України у Львові листи та записки Івана Котіва до Андрея Шептицького, а також різних адресатів до нього, що охоплюють 1932–1934 і 1942–1943 рр. (ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 1-р, спр. 109). Крім того, опрацювали опубліковані документи радянських спецорганів, що стосуються чільних представників ГКЦ і датуються 1939–1946 рр. (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, 2006б; *Митрополит Андрей Шептицький*, 2005). Нами опрацьована архівно-кримінальна справа о. Івана Котіва, яка зберігається в Галузевому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБУ, спр. 75181-ФП). Важливими для нас є і документи ГДА СБУ¹, в яких розкрито «агентурну розробку» о. Івана Котіва радянськими спецорганами та загальний опис свідчень священика, отриманих внаслідок допитів після його арешту (ГДА СБУ, ф. 16, оп. 7, спр. 4, т. 009; т. 020). До використаних джерел зарахуємо і спогади осіб, які у різний час спілкувалися з о. Іваном, зокрема Івана Гірного, особистого водія митрополита Андрея, а також написаний рабином Давидом Кахане «Щоденник Львівського гетто» («Щоденник Львівського гетто», 2012). Історіографічну основу роботи становлять публікації С. Гуркіної (Гуркіна, 2009, 2014), Ж. Ковби (Ковба, 2010), О. Сурмач (Сурмач, 2005), П. Франка (Франко, 2008), Р. Яреми (Ярема, 2010) тощо. Біографія о. Івана Котіва висвітлена у публіцистичній статті М. Галіва (Галів, 2014). Проте в українській історіографії немає спроби показати вплив радянських протиправних репресій крізь призму діяльності одного з представників переслідуваного греко-католицького духовенства у найбільш складний для ГКЦ післявоєнний період.

¹ Автори висловлюють вдячність доктору історичних наук, професору Василю Льницькому за надання скопійованих ним матеріалів Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

Мета статті – на прикладі взаємодії радянських спецорганів з о. Іваном Котівим проаналізувати і висвітлити репресивну діяльність проти ГКЦ у 1944–1947 рр.

Виклад основного матеріалу. Іван Котів народився 1 жовтня 1910 р. у с. Літиня Дрогобицького повіту в селянській родині Онуфрія та Пелагії Котівих. Закінчивши початкову школу у рідному селі, він продовжив навчання і екстерном склав «матуру» («іспит зрілості») на початку 1933 р. (ЦДАУЛ, ф. 201, оп. 1-р, спр. 109, арк. 4–6). Саме на початку 1930-х рр. за нез'ясованих обставин І. Котів почав отримувати підтримку митрополита Андрея Шептицького, яка полягала у грошовій допомозі, сприянні у продовженні навчання та обранні священничого покликання. На нашу думку, що І. Котів першим звернувся до митрополита-благодійника, запевняючи, що з дитячих років прагне присвятити себе справі духовного служіння. «Він, – писав про себе у третій особі Іван Котів у листі до А. Шептицького, – з горячим бажанням ще від дитинства бажає гарячо посвятитися Христові як безженний священник» (ЦДАУЛ, ф. 201, оп. 1-р, спр. 109, арк. 5).

Опісля, завдяки покровительству митрополита Андрея І. Котів став студентом теологічного факультету Богословської академії у Львові. Наприкінці 1930-х рр., завершивши навчання, він був висвячений на священника. Відповідно до інформації радянських органів держбезпеки УРСР від 24 жовтня 1944 р., Іван Котів став священником у 1938 р. (*Митрополит Андрей Шептицький*, 2005, с. 366). П. Франко зазначає, що вже у 1938 р. о. І. Котів виконував функції радника митрополичого ординаріату (Франко, 2008, с. 202). Протягом 1940–1944 р. о. Іван був ще й капеланом шпиталю «Народна лікарня» імені А. Шептицького у Львові (Гуркіна, 2014). Служив о. Іван і в соборі св. Юра. Коли у липні 1941 р. святкували 76-ліття митрополита Андрея, саме о. І. Котіву випала честь правити в соборі архієрейську літургію разом з владикою М. Будкою та о. В. Фіголем («На Святоюрській Горі», 1941, с. 4).

У роки Другої світової війни о. І. Котів належав до найближчого оточення митрополита А. Шептицького. Під час нацистської окупації, за свідченням очевидців і твердженням істориків, о. І. Котів займався порятунком євреїв від геноциду (Ковба, 2010; Сурмач, 2005, с. 102). Безумовно, він робив це з відома і за дорученням А. Шептицького. Про участь отця у рятуванні євреїв

збереглися спогади рабина Давида Кахане («Щоденник Львівського гетто», 2012) та особистого водія митрополита Андрея Івана Гірного («Українці, які врятували жидів», 2011). Про результати рятункових акцій о. Іван завжди доповідав митрополитові. Так, у записці, що датується не раніше 15 серпня 1943 р., він писав А. Шептицькому: «Малий Левік у о. Кипріяна вже охрещений, всі з нього вдоволені, бо є дуже побожний і успокоївся. Любить часто причащатися» (ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 1-р, спр. 109, арк. 120). Власне, це повідомлення є додатковим підтвердження факту порятунку єврейських дітей через охрещення, а відтак вироблення відповідних документів.

У липні-серпні 1944 р. услід за Червоною армією на західні терени України повернулися органи радянської влади. Відтак перед ГКЦ постали нові, але вже знайомі виклики. Митрополит Андрей розумів, що в жорстоких умовах сталінського режиму йому слід демонструвати лояльність до нової влади та шукати шляхи збереження Церкви. У цій ситуації о. І. Котів знову ж був одним із найближчих помічників митрополита (Галів, 2014). Уже 6 вересня 1944 р. він разом із архієпископом Йосифом Сліпим відвідали «уповноваженого у справах релігійних культів при РНК УРСР», а насправді підполковника НКДБ С. Даниленка-Каріна. Розмова була не зовсім вдалою, але при цьому енкадебиста зацікавила постать Котіва. Днем пізніше у доповідній записці на ім'я наркома держбезпеки УРСР С. Савченка підполковник описав випадок, який стався під час візиту до нього представників ГКЦ. Коли на початку бесіди С. Карін дав своє посвідчення Й. Сліпому як старшому за саном, о. Іван Котів, не чекаючи доки архієпископ прочитає, взяв посвідчення з рук Сліпого й спочатку ознайомився з ним сам. З цього енкадебист зробив висновок, що таку «нетактовність» могла дозволити собі тільки людина, котра користується благоволінням і довірою митрополита А. Шептицького (*Митрополит Андрей Шептицький*, 2005, с. 280).

У середині жовтня А. Шептицький вирішив скерувати до Москви делегацію для переговорів з радянським урядом про долю ГКЦ. До складу делегації було включено о. Гавриїла Костельника, о. Івана Котіва та о. Германа Будзинського (*Митрополит Андрей Шептицький*, 2005, с. 344). Восени 1944 р. здоров'я митрополита

А. Шептицького погіршилося і о. І. Котів разом з о. К. Шептицьким та о. Й. Кладочним уділили йому тайну елепомазання (Гуркіна, 2014).

Митрополит ГКЦ А. Шептицький помер 1 листопада 1944 р. Після його похорону й інтронізації Й. Сліпого знову постало питання про відправлення до Москви делегації, причому майже у тому ж складі, але на чолі з архімандритом Унівського студитського монастиря К. Шептицьким (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 249–250). Протягом 21–28 грудня 1944 р. представники ГКЦ перебували в Москві. Попри бажання, їм не вдалося зустрітися з Й. Сталіним, проте їх двічі (22 і 27 грудня) приймав Іван Полянський – голова Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР. Під час першої зустрічі о. Іван Котів разом з о. Гавриїлом Костельником просили зберегти церковну друкарню. На наступній зустрічі він порушив питання про документи-посвідчення від влади духовенству (Ярема, 2010, с. 17, 21–22).

Разом з іншими делегатами о. Іван Котів 23 грудня 1944 р. відвідав московського місцеблюстителя патріаршого престолу митрополита Алексея, а 26 грудня мав тривалу зустріч з трьома генералами НКВС – П. Федотовим, А. Леонтьєвим, П. Судоплатовим. Як свідчить запис бесіди, о. Іван Котів двічі спробував звернутися до генералів з проханням про збереження каплиць при львівських шпиталях, але його перебивав о. Г. Костельник, який заявив, що зараз питання не так у каплицях, як у необхідності донести своє бачення подій в Західній Україні (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 284–285). Енкаведистські генерали зуміли повернути розмову в зручне для них річище й домоглися від представників ГКЦ вимушеної згоди допомогти радянським спецорганам встановити контакт з бандерівським підпіллям. Наступного дня, мабуть, під враженням цих подій, о. Іван Котів сказав своїм колегам: «Ми взялися за діло і його повинні нести, як би нам важко не було. Ми розуміємо, що для нашого народу тільки ми в теперішній час можемо щось зробити, якимось врегулювати питання відносин з властями» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 295).

На початку січня 1945 р. делегація повернулася до Львова. За дорученням митрополита Йосифа, він разом з о. Г. Костельником 8 січня 1945 р. відвідали С. Каріна в приміщенні облвиконкому, розповівши останньому про поїздку до Москви, зокрема

переказали зміст розмови з І. Полянським й озвучили його дозвіл зберегти каплицю при шпиталі імені А. Шептицького. Коли ж мова зайшла про допомогу Церкви в боротьбі з УПА, то о. Іван Котів, за свідченням С. Каріна, «сидів мовчки, інколи посміхався і кусав губи» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 318–319, 324).

Вимоги радянських спецорганів щодо допомоги ГКЦ у боротьбі з українським визвольним рухом для о. І. Котіва були неприйнятними. Його рідний брат Петро був членом ОУН-М і при допомозі о. І. Котіва переховувався у соборі св. Юра (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 831–832). У цій ситуації священник намагався хитрувати, і 24 січня 1945 р. пояснив С. Каріну, що у справі встановлення зв'язку з бандерівцями нічого не робить, бо боїться, що місцева влада його за це заарештує (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 371). Пізніше вже о. Г. Костельник запевняв енкадестів, що справа встановлення контактів з ОУН є небезпечною для священників, зокрема для о. І. Котіва, якого один з лідерів бандерівського руху М. Лебідь начебто вважає ініціатором поїздки до Москви, активним носієм ідеї переговорів з радянською владою, а відтак висловлюється за знищення отця (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 400). Цілком можливо, що останнє відповідало дійсності, адже о. Іван Котів, з огляду на свої обов'язки, часто навідувався до різних радянських посадовців, що не могло не викликати підозру в оунівців. Ймовірно і те, що греко-католицькі священники свідомо «згущували фарби», виправдовуючи небезпекою з боку бандерівців своє небажання бути знаряддям у підступній грі чекістів проти структур українського визвольного руху.

Незабаром «бандерівське питання» у стосунках Церкви з владою набрало несподіваного повороту. Перед нею постали серйозніші виклики, пов'язані з усе більш очевидним курсом радянської влади на приєднання ГКЦ до РПЦ. Першим радянським посадовцем, від якого о. Іван Котів почув вимогу «припинити поклонятися Риму», був той же С. Карін. Сталося це під час обіду вдома у о. Г. Костельника 1 лютого 1945 р. При цьому о. Гавриїл запевнив підполковника, що до розриву з Ватиканом «йде швидкими кроками». Отець Іван, за словами С. Каріна, «підтакував» Костельнику, але протягом обіду «був дуже стриманий»

(*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 371, 373). Мабуть, такий поворот розмови для нього був дещо неочікуваним і, припускаємо, неприємним.

До слова, для очільників ГКЦ ставало очевидним, що о. Г. Костельник усе більше схиляється до ідеї возз'єднання з Православною церквою, а тому може стати інструментом в руках радянських спецорганів у справі ліквідації унії. Тож ними, за допомогою о. І. Котіва, ймовірно, була зроблена спроба дискредитувати о. Г. Костельника перед представниками радянських властей. У березні 1945 р. о. Іван повідомив С. Каріну, що митрополит Йосиф, особисто він та низка інших авторитетів Греко-католицької церкви «дуже незадоволені Костельником» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 402).

Відчуваючи зростаючий тиск на Церкву, її керівництво намагалося уже не просто демонструвати лояльність, а й усе ж посприяти проведенню переговорів радянських властей з провідниками бандерівського руху (передовсім з Р. Шухевичем, який був учнем Й. Сліпого). Принаймні Й. Сліпий в організованій о. І. Котівим зустрічі з підполковником НКДБ М. Погрібним (19 березня 1945 р.) намагався з'ясувати наскільки такі кроки Церкви сприятимуть її збереженню (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 107–114). Крім того, митрополит навіть припускав можливість координування своїх дій з Москвою, куди «для зустрічі з генералами» планував направити о. І. Котіва (з приводу кандидатури посланця Й. Сліпий навіть запитав думку М. Погрібного, котрий вважав, що «Котів зможе з честю виконати це завдання») (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 113)). Попри все, Й. Сліпий продовжував вагатися, адже така «співпраця» з більшовиками не давала жодних гарантій безпечного існування ГКЦ, натомість її наслідки могли бути непоправними як для Церкви, так і для націоналістичного підпілля.

За цих обставин о. І. Котів організував увечері 20 березня 1945 р. конфіденційну зустріч архімандрита К. Шептицького з підполковником М. Погрібним (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 117–126). Отець Климентій очевидно також намагався з'ясувати перспективи Церкви за умови допомоги радянським властям у справі організації переговорів з командувачем УПА. У підполковника ж навіть склалося враження, що о. Іван організував цю зустріч для того, щоб «архімандрит ... остаточно укріпився в уже

наявній у нього думці про необхідність проведення переговорів і оскільки архімандрит має великий вплив на митрополита, то силою цього впливу Котів хоче зламати (підштовхнути до прийняття рішення. – Авт.) нерішучого митрополита» (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 120). Звісно, енкадебист дещо перебільшував роль о. І. Котіва, уявляючи його основним промотором ідеї переговорів. Насправді ж о. Іван брав активну участь у цих перемовинах з представником радянських спецорганів за погодженням з архімандритом Климентієм, сподіваючись у такий спосіб знайти шляхи для співіснування Церкви і влади.

Розмова з підполковником М. Погрібним вселила певні сподівання у священників. К. Шептицький погодився переконати головного командира УПА Романа Шухевича у необхідності переговорів з більшовицькою владою, яку, на його думку, повинні репрезентувати «московські генерали». Для зустрічі з останніми архімандрит, як і митрополит Й. Сліпий, запропонував відправити о. Івана, характеризуючи якого, сказав: «Так, Котів – це рідкісна людина, він все зробить для спільного, він безкорисний в особистому» (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 124).

Однак ці розмови були марними. Уже 15 березня 1945 р. НКДБ склав перелік греко-католицьких ієрархів, священників і ченців, які підлягали арешту. До списку включили й родича о. Івана, дяка собору св. Юра о. Весаріона Лепкого (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 392). Священника І. Котіва та архімандрита К. Шептицького планувалося допитати як свідків.

Як відомо, першою масштабною антигрекокатолицькою пропагандивною акцією більшовиків стала стаття В. Росовича (Я. Галана) «З хрестом чи ножем?», опублікована в газеті «Вільна Україна» 8 квітня 1945 р. Для митрополита Йосифа і його оточення вона виявилася брутальним наклепницьким ляпасом й початково викликала певну розгубленість. Завідувач канцелярії митрополії о. І. Котів відвідав уповноваженого у справах релігійних культів при Львівському облвиконкомі, якому висловив обурення «за неправильні факти» й повідомив про намір керівництва ГКЦ написати скаргу до Москви або вислати туди своїх представників. «Стаття походить з надр НКГБ-НКВД, з боку поляків чи євреїв, яких там багато працює, і, можливо, з боку "кацапів"-русских, – відверто заявив о. Іван, згодом додавши, – ...Ми добре розуміємо,

що стаття штовхає нас убік православ'я, але було б смішно думати, що якимись різкими статтями можна з помаху вирішити питання про возз'єднання греко-католиків з православними. Це – справа не місяця і не одного року, бо унія прищеплювалася віруючим і духовенству понад триста років поспіль» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 480–481).

Подальші події довели, що о. Іван Котів помилявся – радянський режим менше ніж за рік ліквідував унію. 11 квітня 1945 р. заарештовано митрополита Й. Сліпого і майже весь єпископат ГКЦ, а також декількох священників і ченців, що перебували в резиденції митрополита, серед них і вже згадуваного В. Лепкого. 13 квітня радянські спецоргани затримали і допитали о. Івана Котіва (допит, який проводили підполковник держбезпеки М. Погрібний та капітан держбезпеки Павленко, відбувся 14 квітня й тривав з 00.00 до 11.00 год.). Протокол допиту дійшов до нашого часу й викликає суперечливі враження. З одного боку, у свідченнях о. Івана знаходимо твердження про «антирадянську націоналістичну діяльність» греко-католицької церкви, з іншого – розуміємо, що нічого нового енкадебістам він не повідомив: вони й без Котіва добре знали про те, що керівник ОУН Андрій Мельник до 1938 р. був управителем лісів та маєтків А. Шептицького й пізніше листувався з митрополитом, що у 1941 р. А. Шептицького відвідував Ярослав Стецько, що митрополит очолював Українську національну раду, яка декілька разів збиралася в митрополичих палатах, що греко-католицькі священники були капеланами в дивізії СС «Галичина», що після повернення греко-католицької делегації з Москви були спроби церковної верхівки встановити контакти з українським націоналістичним підпіллям, що в Унівському монастирі переховувався лікар і письменник Василь Кархут (отець нічого не сказав про приналежність Кархута до ОУН, але працівникам НКДБ це й так було відомо), що трапляються випадки допомоги греко-католицьких священників українським повстанцям та підпільникам (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 147–157).

Крім того, деякі зовнішні та змістові особливості протоколу допиту створюють враження, наче висловлені о. І. Котівим свідчення хтось добряче «доопрацював». Дуже сумніваємося у тому, що священник, радник митрополита А. Шептицького міг висловлюватися фразами на кшталт «народні месники – червоні партизани»,

«переможні частини Червоної армії, яка визволяла землі Західної України» (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 152) (це більше схоже на пропагандистські кліше, ніж на живі думки). Викликає подив таке «твердження» о. І. Котіва: «фактично священники греко-католицької церкви були вербувальниками в цій фашистській затії (йдеться про створення дивізії "Галичина". – Авт.) гітлерівського військового командування» (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 151) та низка інших. Російська мова протоколу допиту та наведені вище пропагандистсько-ідеологічні текстуальні тропи дають змогу припустити, що його укладачі всіляко намагалися надати свідченням священника «потрібного» забарвлення.

Проте о. І. Котів, потрапивши до НКДБ, та ще й після арешту митрополита і єпископів, мабуть, був добряче наляканий. Цьому, можливо, посприяли й самі працівники спецорганів, які, очевидно, певним чином тиснули на отця (для того, щоб вербалізувати усе записане в протоколі потрібно не більше години-двох, але допит тривав 11 годин!) й змусили його все ж підписати покази. Ймовірно, усе це вплинуло на деякі висловлені священником оцінки, зокрема зумовили осуд о. І. Котівим дій керівників церкви під час створення дивізії «Галичина», підтримки священниками відділів УПА (*Патріарх Йосиф Сліпий*, 2012, с. 152, 156) тощо.

У травні 1945 р. завдяки радянським спецорганам з'явилася «Центральна ініціативна група з возз'єднання УКГЦ і РПЦ» (далі – ЦІГ), яку очолив о. Г. Костельник. Проти діяльності ЦІГ виступили оо. Климентій Шептицький, Йосиф Кладочний та Іван Котів. Саме ці особи склали неформальний осередок опору ліквідації ГКЦ. Уже 15 травня 1945 р. Г. Костельник під час візиту до С. Каріна скаржився, що на о. К. Шептицького «негативно» впливають саме оо. І. Котів та Й. Кладочний, застерігаючи його від відступництва. На це підполковник зауважив: «Якщо Котів дійсно впливає в негативному сенсі на К. Шептицького, то передайте йому від мого імені, щоби він не забував про те, що його пальці видно на тих фальшивих документах, які видавалися Й. Сліпим нелегалам, що знаходилися в схронах святого Юра» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 663).

Підстави для таких погроз в енкадебістів були, адже 30 квітня 1945 р. на допиті В. Лепкий зізнався, що переховував у митрополичій резиденції учасників ОУН і УПА Петра Котіва,

Тимофія Кузіва, Марію Баран та Миколу Коваліва. Відтак чекісти дізналися, що проживання цих нелегалів у «квартирі Лепкого» було відоме «священнику церкви Юра Котіву Івану, а останній отримував на це згоду в митрополита Йосипа Сліпого» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 832).

28 травня 1945 р. ЦГ оприлюднила декларацію, в якій, оцінюючи унію з Ватиканом як «історичну зраду українському народові», зверталися до уряду УРСР із проханням визнати їх тимчасовим церковно-адміністративним органом ГКЦ і дозволити розпочати возз'єднавчий процес з РПЦ (Середюк, 2006, с. 12). У відповідь на це о. І. Котів відверто виступає проти Г. Костельника, вважаючи, що останній поставив себе поза духовенством Католицької церкви, а тому автоматично відлучається від неї. «Костельник, – заявив о. І. Котів, – як демагог, спотворив загальновідомі історичні факти і обвинувачує нашу церкву в своїх інтересах у тому, в чому вона ніколи не була винною. Ніколи наша церква не прагнула колонізації українського населення, ніколи не була акцією поляків і польських магнатів. Це в Костельника вже не від себе, а від НКГБ» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006а, с. 835–836). Як стверджує Р. Ярема, з червня 1945 р. члени митрополичого ординаріату ГКЦ К. Шептицький, І. Котів, Й. Кладочний почали кампанію протесту про дій ЦГ, розсилаючи по єпархіях і деканатах листи про незаконність і безблагодатність дій Г. Костельника та його групи. Священникам, які приєдналися до неї, від імені арештованого греко-католицького єпископату оголошувався осуд із загрозою відлучення від Церкви за перехід у православ'я (Ярема, 2010, с. 41).

1 липня 1945 р. 61 греко-католицький священник і монах, серед них оо. І. Котів, К. Шептицький, Й. Кладочний, В. Фіголь, підписали заяву проти репресій та дій ЦГ до заступника голови РНК СРСР В. Молотова (*Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 79–82). На нашу думку, ця протестація є свідченням наявності значної організаційної роботи групи греко-католицького духовенства, спрямованої на нейтралізацію антиунійної діяльності ЦГ та радянських спецорганів. Для представників радянських властей стало очевидним, що о. І. Котів перетворився на одного з рушіїв церковної опозиції. Зокрема, уповноважений ради у справах РПЦ Львівської області А. Вишневський повідомляв до Києва: «Канцлер

навіть відкрито агітує проти возз'єднання. Так, у розмові зі мною він у дратівливому тоні назвав Костельника зрадником і сказав, що особисто він, а також більшість старих священників від унії не відречуться» (Ярема, 2010, с. 42). Подібне доповідав до Москви й уповноважений ради у справах РПЦ при уряді УРСР П. Ходченко, назвавши «канцлера» о. Котіва «негативним явищем», бо він усе більше набуває «небажаної для нас популярності» (Ярема, 2010, с. 41).

У середині липня 1945 р. священники І. Котів та Й. Кладочний поїхали до Києва, де зустрілися з П. Ходченком та висловили прохання «залишити греко-католицьку церкву в такому вигляді, в якому вона до сих пір існувала» та дозволити їм провести вибори глави Церкви. При цьому запевняли, що «визнаючи папу Римського як главу церкви, обіцяють абсолютно не втручатися в політичне життя країни і надалі бути справжніми патріотами Радянської України». У розмові з П. Ходченком о. І. Котів заявив: «Ми свій протест-заяву проти "Ініціативної групи" розсилаємо по всіх єпархіях для збору підписів не лише священників, але і віруючого населення. Ми також маємо намір отримати підписи під своєю заявою і від священників-переселенців з Польщі, зокрема з Сянока. Догмати греко-католицької церкви відрізняються від догматів православної, і ми з усіх сил захищатимемо цілісність догматів греко-католицької церкви» (Ярема, 2010, с. 42–43). Звісно, ці заходи греко-католицьких священників не дали жодних результатів, оскільки представники радянської влади не бажали вести перемовини з противниками церковного «возз'єднання».

Після повернення зі столиці УРСР о. Іванові стало очевидним, що з боку радянських властей навряд чи вдасться добитися поступок. У бесіді з о. Й. Кладочним він зізнався: «Мені в НКГБ в Києві сказали: буде ваш митрополит висіти на одній шибениці, а ви – на іншій» (*Ліквідація УГКЦ*, 2006b, с. 101). Попри це священники І. Котів, Й. Кладочний, В. Грицай та інші вирішили за жодних обставин не переходити у православ'я (*Ліквідація УГКЦ*, 2006b, с. 102). 6 серпня 1945 р. вони категорично відкинули пропозицію Г. Костельника приєднатися до ЦПГ. Після цього Г. Костельник навідався до працівника Львівського обласного управління НКДБ І. Богданова. Назвавши оо. Котіва і Кладочного «залишками колишнього авторитету святого Юра», він попросив

«прибрати» їх з собору, мотивуючи це необхідністю призначити туди «своїх священників». На це енкадебист пообіцяв найближчим часом усіх виселити з помешкань біля собору (*Ліквідація УГКЦ, 2006b, с. 123*).

Капітан І. Богданов виконав обіцянку. Незабаром на деяких противників «возз'єднання» було заведено агентурну справу «Ватиканці», об'єктом якої став і о. І. Котів. Конкретизуючи опис його «ворожої» діяльності, окреслимо такі констатовані радянськими спецслужбами «провини» священника І. Котіва: 1) розповсюджує чутки про можливе звільнення з-під арешту митрополита Й. Сліпого і повернення його на катедру; 2) переконує інших священників ГКЦ у тому, що «возз'єднанням» займається тільки Г. Костельник, тож успіху в цій справі не буде; 3) запевняє, що претензії, які він з о. Й. Кладочним пред'явив під час перебування в наркоматі держбезпеки УРСР, було взято до уваги, а відтак становище Церкви полегшиться; 4) у спілці з оо. К. Шептицьким і Й. Кладочним агітує священників проти дій ЦГ, зриваючи таким чином проведення у деканатах нарад з питання «возз'єднання»; 5) виступає серед парафіян за організацію опору «возз'єднанню церков», заявляючи при цьому, що особисто ніколи не приєднається до ЦГ і не прийме православ'я; 6) разом з іншими «святоюрцями» продовжує вести богослужіння в соборі св. Юра за греко-католицьким обрядом «із згадуванням папи римського і митрополита Сліпого» (*Ліквідація УГКЦ, 2006b, с. 262–263*).

У жовтні 1945 р. о. І. Котів і о. Й. Кладочний відвідали парафії у Золочівському, Краснянському, Глинському районах Львівщини, де вели розмови з парохами, запевняючи їх у подальшому існуванні ГКЦ та проведенні незабаром виборів її глави. Звісно, такі дії не пройшли непоміченими радянськими властями, а відтак через декілька днів обох священників викликали до виконкому Львівської області, де їм чітко підкреслили: «радянська держава уніатської церкви не визнає» (*Ліквідація УГКЦ, 2006b, с. 311–312*). На той час о. К. Шептицький доручив о. І. Котіву виїхати на терени Польщі й там встановити контакти з Ватиканом (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 269), проте з невідомих причин цього зробити не вдалося.

Водночас очільник ЦГ Г. Костельник й надалі продовжував наполягати на виселенні оо. К. Шептицького, І. Котіва та Й. Кла-

дочного з колишньої митрополичої резиденції. 26 жовтня 1945 р. він знову пропонував це зробити капітану НКДБ І. Богданову (*Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 330). Працівники НКДБ поступово назбирали чимало «фактів» для інкримінування їх о. І. Котіву. Так, заарештований ними гестапівець Р. Рупп дав свідчення, що священник у роки нацистської окупації став агентом гестапо і перебував «на зв'язку» в майора СД Шенка (*Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 387). Незабаром чекісти «встановили», що священник є ще й агентом американської «Інтелідженс сервіс», оскільки їм стало відомо про контакти о. І. Котіва з апостольським адміністратором американського посольства о. Л. Брауном під час перебування делегації ГКЦ в Москві (грудень 1944 р.) (*Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 483–484). Намагаючись виявити взаємини священника з підпіллям ОУН та його реальне ставлення до радянської влади, енкадебісти провели спецоперацію. Двічі, на початку грудня 1945 р. і у лютому 1946 р. до о. Івана Котіва було підіслано фальшиву боївку СБ ОУН. Намагаючись довести свою патріотичність цим «оунівцям», отець щиро розповів їм про контакти з о. Л. Брауном й навіть запропонував ОУН використати наявні в нього канали зв'язку з американцями (ГДА СБУ, ф. 16, оп. 7, спр. 4, т. 009, арк. 4–5; *Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 484). Крім прямих доказів проти священника, радянські органи безпеки отримали й інші важливі результати цієї операції. Як повідомляв у листі від 9 квітня 1946 р. міністр держбезпеки УРСР С. Савченко своєму керівнику міністрові держбезпеки СРСР В. Меркулову, «...внаслідок проведеної комбінації щодо священника греко-католицької церкви Котіва Івана нами були отримані оперативно-важливі документи з особистого архіву митрополита Шептицького, сховані в тайниках митрополичих палат собору св. Юра у Львові» (ГДА СБУ, ф. 16, оп. 7, спр. 4, т. 009, арк. 11; *Ліквідація УГКЦ*, 2006б, с. 653; Франко, 2008, с. 436).

Як відомо, 8–10 березня 1946 р. відбувся сумнозвісний Львівський собор, на якому ухвалено рішення про ліквідацію Берестейської унії 1596 р. та «возз'єднання» з Російською православною церквою. 18 березня того ж року органи МДБ у Львові затримали о. І. Котіва, а 25 березня видали постанову на його арешт (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 2, 3–4). Зауважимо, що оо. К. Шептицького та Й. Кладочного було заарештовано аж у

травні 1947 р. На нашу думку, це вказує на те, що саме о. І. Котіва радянські спецоргани вважали найбільш небезпечним противником церковного «возз'єднання».

Слідство у справі о. І. Котіва тривало дев'ять місяців, під час яких він перебував у Київській внутрішній тюрмі МДБ УРСР. Уже на першому після арешту допиті 27 березня 1946 р. він почав давати потрібні радянській владі свідчення про «пособницьку діяльність» ГКЦ на користь німецьких окупантів, яка начебто виявлялася у «згоні населення на каторжні роботи в Німеччину», «активній участі у в створенні дивізії "СС-Галичина" для боротьби проти Червоної Армії», «пограбуванні українського населення» тощо. Допит проводив начальник відділення слідчої частини МДБ УРСР капітан Майоров (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 14–17). 22 квітня 1946 р. священнику було висунуто обвинувачення у злочинах за статтями 54-1а і 54-11. На допитах 23 і 26 квітня о. І. Котів зізнався у зв'язках з ОУН, співпраці з Українським центральним комітетом у роки німецької окупації. 8 травня він уже свідчив про підтримку унійною Церквою «націоналістичних» організацій («Просвіта», «Рідна Школа», «Сільський Господар», «Сокіл», «Луг»), розповідав про контакти митрополита А. Шептицького з провідниками ОУН А. Мельником, М. Лебедем, Я. Стецьком. На допитах 10, 11, 15 травня 1946 р. І. Котів знову давав покази про зв'язки очільників Церкви з ОУН. Під час допиту 20 травня 1946 р. він заперечував причетність до ОУН свого брата Петра, про що було відомо радянським органам безпеки. Пізніше розповідав про зв'язки А. Шептицького з гестапо, К. Шептицького з іноземними розвідками тощо (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 26, 27–39, 51–54, 63–70, 74–77, 78–99). Загалом радянські слідчі отримали відомості, які можна було використати для подальшої дискримінації ГКЦ.

Деяко нетрадиційними були допити священника 6 і 13 серпня, коли мова зайшла про цінності ГКЦ, зокрема й корону короля Данила Галицького (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 177–191). Задля отримання додаткової інформації від І. Котіва, радянські спецоргани підсадили до його в'язничної камери свого агента Якова Козлова (Ільницький, 2017, с. 244). Останній втерся у довіру до священника, котрий вирішив передати через Я. Козлова декілька записок, адресованих о. Й. Кладочному, о. К. Шептиць-

кому, своїй сестрі Анні Котів, священику американського посольства у Москві Брауну, членам підпілля ОУН. Звісно, усі записки потрапили до слідчих, тож 1, 4, 17, 22, 26–27 вересня 1946 р. відбулася нова серія допитів о. І. Котіва. Цього разу він більше розповів про свої контакти з ОУН, зізнався у «наклепі на радянську дійсність», свідчив про свою протидію ліквідації ГКЦ (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 216–289). Відзначимо, що у записках писав про побиття й інші тортури, які застосовувалися до нього слідчими (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 399а).

До справи о. І. Котіва слідчі долучили протоколи допитів заарештованих у 1945 р. дяка Василя Лепкого, єпископа Миколая Чарнецького, митрополита Йосифа Сліпого, в яких йшлося, зокрема, про діяльність о. І. Котіва (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 300–324). 27 вересня 1946 р. емдебисти провели «очну ставку» о. І. Котіва та члена ОУН В. Кархута (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 331–334). 28 листопада 1946 р. було сформовано обвинувальний висновок щодо заарештованого священика. 16 грудня 1946 р. військовий трибунал МВС Київської області засудив Івана Онурійовича Котіва за статтями 54-1а і 54-11 Карного кодексу УРСР на 10 років виправно-трудових таборів і 5 років позбавлення громадянських прав. До слова, під час суду о. І. Котів зізнався, що був завербований органами МДБ як сексот (очевидно, в 1945 р.), але про це одразу ж поінформував о. К. Шептицького (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 360–366, 370–382зв).

30 грудня 1946 р. С. Савченко у своїй доповідній записці повідомляв міністра держбезпеки СРСР В. Абакумова про результати слідчої справи проти І. Котіва. За словами очільника МДБ УРСР, під час слідства заарештований священик начебто свідчив, що «греко-католицька уніатська церква Галичини... активно проводила націоналістичну роботу, спрямовану на відторгнення Радянської України від СРСР і створення самостійної української держави» (ГДА СБУ, ф. 16, оп. 7, спр. 4, т. 020, арк. 258–259).

Репресований священик відбував покарання в особливому таборі МВС СРСР № 2, Норильському ВТТ (Гуркіна, 2014). Його було звільнено, за одними даними, 29 березня 1955 р. (Ярема, 2010, с. 104), за іншими – 16 травня 1956 р. (Сурмач, 2005, с. 202). За твердженням С. Гуркіної, саме з 1956 р. І. Котів перебував на спецпоселенні в Красноярському краї. Наприкінці 1950-х намагав-

ся повернутися в Україну, однак ця спроба наразилася на протидію з боку радянських властей. Тож змушений був виїхати до Литви, де помер 1972 р. у м. Каунас (Гуркіна, 2009). До нашого часу дійшла заява о. І. Котіва, написана 20 лютого 1956 р. й адресована КДБ у Москві. У ній священник наголосив, що під час слідства 1946 р. був змушений підписати зізнання, оскільки до нього застосувалися «фізично-репресивні заходи» з боку полковника Павловського та капітана Крикуна (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 399). Лише у 1994 р. І. Котіва було реабілітовано (ГДА СБУ, ф. 75181-ФП, т. 1, арк. 414–414зв).

Висновки. Отже, на прикладі взаємодії радянських спецорганів з о. Іваном Котівим проаналізовано і висвітлено репресивну діяльність проти ГКЦ у 1944–1946 рр. На нашу думку, репресивну політику радянських властей щодо духовенства ГКЦ впродовж окресленого періоду можна поділити на декілька етапів: 1) етап «м'якого тиску» (серпень 1944 – березень 1945 р.), який характеризувався ретельним вивченням і аналізом внутрішнього становища ГКЦ, особистісних рис провідних діячів серед греко-католицького духовенства, поступовою пропагандистською і агентурною підготовкою приєднання унійної Церкви до РПЦ, поширенням відповідної риторики індивідуально і через засоби масової інформації та вивчення реакції духовенства на таку ідею; 2) етап організаційно-репресивного тиску (квітень 1945 – березень 1946 рр.), котрий позначився арештами верхівки ГКЦ, створенням і діяльністю ЦІГ, нейтралізацією спроб опозиції на чолі з К. Шептицьким та І. Котівим протидіяти спецоперації з «возз'єднання» церков; 3) етап тотальних репресій проти духовенства, яке не визнало рішень Львівського псевдособору (березень 1946 – травень 1947 рр.). Власне, усі ці етапи доволі чітко простежуються у взаєминах о. І. Котіва з радянськими органами влади, а відтак його діяльність у досліджуваній період є доволі репрезентативною і просопографічно релевантною для розуміння складності становища ГКЦ в умовах відновлення радянського тоталітарного режиму на західноукраїнських землях у перші повоєнні роки.

Джерела та література

- Галів, М. (2014). *«Від Унії не відречуся»: діяльність о. Івана Котіва в умовах ліквідації УГКЦ (1944–1946)*. Взято з <http://www.sde.org.ua/home/archive/item/2014-ivana-kotiva-v-umovakh-likvidacii.html>.
- ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України.
- Гуркіна, С. (2014). *Напередодні вічності: митрополит Андрей Шептицький в останні три місяці свого архієрейського служіння*. Взято з <http://www.cerkva.od.ua/index>.
- Гуркіна, С.В. (2009). Українська греко-католицька церква і Ватикан: спроби контактів у 1944–1949 рр. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 22. Взято з http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ist/2009_22/010.htm.
- Льницький, В. (2017). Протистояння СБ ОУН і МДБ: спроба ввести в середовище підпілля агента Якова Козлова-«Яровий», «Богдан Богун». *Східноєвропейський історичний вісник, спецвипуск 2*, 241–262.
- Ковба, Ж. (2010). *Роль Митрополита Шептицького в рятуванні галицьких євреїв у часи Голокосту*. Взято з <http://www.cerkva.od.ua/index>.
- Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки*. (2006а). (Т. 1). Київ: ПП Сергійчук М.І.
- Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки*. (2006б). (Т. 2). Київ: ПП Сергійчук М.І.
- Митрополит Андрей Шептицький в документах радянських органів державної безпеки (1939–1944 рр.)*. (2005). Київ: Українська видавнича спілка.
- На Святоюрській Горі. (1941, 7 серпня). *Самбірські вісті*, 2, с. 4.
- Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки 1939–1987*. (2012). (Т. 1–2; Т. 1). Київ: ПП Сергійчук М.І.
- Сердюк, Н.С. (2006). *Репресії радянських органів державної безпеки щодо Української греко-католицької церкви в 1944–1949 рр.* (Автореф. дис. ... канд. іст. наук). Київ.
- Сурмач, О. (2005). *Дні кривавих свастик. Греко-католицька церква в період німецького окупаційного режиму в Україні (1941–1944 рр.)*. Львів: Сполом.
- Україниці, які врятували жидів*. (2011). Взято з www.ucrdc.org/Project-Ukrainian-Jewish.../IvanHirnyi.pdf.
- Франко, П. (2008). *Репресоване духовенство УГКЦ* (2 вид., допов.). Львів. ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів України у Львові.
- Щоденник Львівського гетто: Спогади рабина Давида Кахане*. (2012). Взято з <http://www.judaica.kiev.ua/Kahane>.
- Ярема, Р. (2010). *Відновлення Православ'я на Західній Русі в 1946 р.* Київ.

References

- Haliv, M.** (2014). «Vid Unii ne vidrechusia»: diialnist o. Ivana Kotiva v umovakh likvidatsii UHKTs (1944–1946) ["I will not renounce the Union": the activities of Fr. Ivan Kotiv in the conditions of liquidation of the UGCC (1944–1946)]. Retrieved from <http://www.sde.org.ua/home/archive/item/2014-ivana-kotiva-v-umovakh-likvidaciji.html> [in Ukrainian].
- HDA SBU – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine] [in Ukrainian].
- Hurkina, S.** (2014). *Naperedodni vichnosti: mytropolyt Andrei Sheptytskyi v ostanni try misiatsi svoho arkhiiereiskoho sluzhinnia* [On the eve of eternity: Metropolitan Andrei Sheptytsky in the last three months of his episcopal ministry]. Retrieved from <http://www.cerkva.od.ua/index> [in Ukrainian].
- Hurkina, S.V.** (2009). Ukrainska hreko-katolytska tserkva i Vatykan: sproby kontaktiv u 1944–1949 rr. [Ukrainian Greek Catholic Church and the Vatican: Attempts at Contacts in 1944–1949]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Istorii – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: History*, 22. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ist/2009_22/010.htm [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V.** (2017). Protystoiannia SB OUN i MDB: sproba vvesty u seredovyshche pidpillia ahenta Yakova Kozlova-«Yarovy», «Bohdan Bohun» [The opposition of OUN's Security Service and the Ministry of State Security: an attempt to enter agent Yakiv Kozlov alias "Yarovy", "Bohdan Bohun", into the underground's milieu]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin, spetsvyypusk 2*, 241–262 [in Ukrainian].
- Kovba, Zh.** (2010). *Rol Mytropolyyta Sheptytskoho v riativanni halytskykh yevreiv u chasy Holokostu* [The role of Metropolitan Sheptytsky in rescuing Galician Jews during the Holocaust]. Retrieved from <http://www.cerkva.od.ua/index> [in Ukrainian].
- Likvidatsiia UHKTs (1939–1946). Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939–1946). Documents of Soviet state security bodies]. (2006a). (Vol. 1). Kyiv: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
- Likvidatsiia UHKTs (1939–1946). Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939–1946). Documents of Soviet state security bodies]. (2006b). (Vol. 2). Kyiv: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
- Mytropolyt Andrei Sheptytskyi v dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1939–1944 rr.)* [Metropolitan Andrei Sheptytsky in the do-

- cuments of the Soviet state security bodies (1939–1944)*. (2005). Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka [in Ukrainian].
- Na Sviatoiurskii Hori [On Mount St. George]. (1941, August 7). *Sambirski visti – Sambir news*, 2, p. 4 [in Ukrainian].
- Patriarkh Yosyf Slipyi u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky 1939–1987 [Patriarch Josyph Slipyi in the documents of the Soviet state security bodies 1939–1987]*. (2012). (Vols. 1–2; Vol. 1). Kyiv: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
- Serdiuk, N.S.** (2006). *Represii radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky shchodo Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy v 1944–1949 rr. [Repressions of the Soviet state security bodies against the Ukrainian Greek Catholic Church in 1944–1949]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Surmach, O.** (2005). *Dni kryvavykh svastyk. Hreko-katolytska tserkva v period nimetskoho okupatsiinoho rezhymu v Ukraini (1941–1944 rr.) [Days of bloody swastikas. Greek Catholic Church during the German occupation regime in Ukraine (1941–1944)]*. Lviv: Spolom [in Ukrainian].
- Ukraintsi, yaki vriatuvaly zhydiv [Ukrainians who saved Jews]*. (2011). Retrieved from www.ucrdc.org/Project-Ukrainian-Jewish.../IvanHirnyi.pdf [in Ukrainian].
- Franko, P.** (2008). *Represovane dukhovenstvo UHKTs [Repressed clergy of the UGCC]* (2nd ed., rev.). Lviv [in Ukrainian].
- TsDIAUL – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv] [in Ukrainian].
- Shchodennyk Lvivskoho hetto: Spohady rabyrna Davyda Kakhane [Diary of the Lviv Ghetto: Memoirs of Rabbi David Kahane]*. (2012). Retrieved from <http://www.judaica.kiev.ua/Kahane> [in Ukrainian].
- Yarema, R.** (2010). *Vidnovlennia Pravoslavia na Zakhidnii Rusi v 1946 r. [Restoration of Orthodoxy in Western Rus' in 1946]*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.02.2021 р.